

"Nils Månssons skola"

Följande utdrag ur olika protokoll äro så gjorda och sammanställda, att de återger hur den första fasta skolan i Frenninge kom till, vilka svårigheter man hade att brottas med och om den stora insats som främst riksdagsmannen Nils Månsson "Ljusets bonde" gjort. Även skolförhållandena i Vollsjö på den tiden skildras. Protokollen återges efter ordalydelsen medan stavningen är den nu gällande.

I en ämbetsberättelse till stiftets biskop insänd i samband med visitation 1822 av Johan Jörien Liberath står bl.a:

"Om barnundervisningen och förhör i kristendoms-kunskapen".

§ 16. "För längre tid tillbaka är skolanstalt vidtagen, som anses för ändamålet tillräcklig i Frenninge socken, som är indelad i 3 s.k. rotar och håller i vardera en skolmästare och i Vollsjö socken 2 skolmästare, vilka är av pastor antagna och examinerade samt godkända till kunskap och frejd, men kunna inte undervisa i andra vetenskaper än kristendom och salighetsläran. I Frenninge socken är icke skolhus, utan är den överenskommelsen att skolmästarna med barnen gå dag efter dag till hemmans-åboarna och i deras stugor meddela undervisning. I Vollsjö socken lär herrskapet år 1814 inreda ett hus till skolhus, men det var otillräckligt till utrymmet för socknens samtliga barn, en enda skolemästare kunde inte heller besörja undervisningen för socknens samtliga barn, i anseende därtill träffades överenskommelse att Brösarps byemän skola hålla en skolemästare för barnen därstädes, vilken med barnen skall dag efter dag gå till hemmans-åborna och hålla skola, men i Vollsjöby skall skolemästarna hålla skola för denna bys barn i därstädes inredda skolhuset, vilket hus underhålles av herrskapet. I Frenninge socken lönas skolemästaren efter överenskommelse dels med spannemål dels med penningar, då han varje

dag njuter föda hos dem han med barnen sig inställer. I Vollsjö socken och by har skolemästaren fritt husrum och årlig lön, bestridd med 4 tunnor korn och 4 riksdaler, 24 skilling silvermynt samt 20 lass torv, men i Brösarps by löner efter överenskommelse dels med pengar dels med spannemål samt livsuppehälle så länge skola hålls. Alla dessa skolemästare hava av mig instruktion undervisningssättet m.m., vilken av dem troligen efterleves. Dessa skolemästare besökes understundom och förhör anställes vid läsningens slut."

Ur visitationsprotokoll för Frenninge och Vollsjö församlingar av den 6 oktober 1833 fört i Frenninge kyrka, då biskop Wilhelm Faxe besökte församlingarna.

§ 4. Rörande barnundervisningen i Frenninge socken hade häradsprosten Eurenus hållit visitation härstädes den 12 september 1830, då upplyst blivit att riksdagsmannen Nils Månsson från Skumparp hade av nit för en ändamålsenlig barnundervisning föranstaltat till grundläggande av en skola om ett sammanskott, som redan uppgått till 243 riksdaler silvermynt, 16 skilling banco, att han av egna medel, ehuru själv mindre bemedlad och omgiven av många barn ville giva 66 riksdaler, 32 skilling, att han med förenämnda penningar ville bestyra inredningen av en undervisningsskola efter bell-Lancaster-ska metoden och anskaffa erforderliga materialier, att han föreslagit, att lön för läraren kunde vid nuvarande klockares avgång hämtas av halva helgonskyddsbeloppet, som annars tillfaller klockaren, varjämte han tillika begärt, att socknen ville vara honom behjälplig att uppbygga skolehuset. Vid tillfället hade församlingen förklarad tacksamhet för Nils Månssons omtänksamma åtgärd och gjorda upppoffringar och yttrat sig vilja avlämna byggningstimmer till skolehuset och trott att skolemästarelönen framdeles kunde ökas med hälften av klockarens spannemålslönen ifall vederbörligt bifall därtill kunde vinnas. Särskilt hade kvartermästaren Lindell till tacksamhet för de tjänster, som riksdagsmannen Nils Månsson gjort

orten och dessutom av personlig aktning och vänskap för honom tillkännagivit att han ville öka förenämnda fond med 10 riksdaler, skilling banco och att dessutom söka att även från Vollsjö utverka någon hjälp till husets uppförande". — "Vid allmän sockenstämma den 19 januari 1832 hade socknen enhälligt stannat vid det beslut, att med allra första låta uppbygga inom Frenninge område på den därtill utsedda plan ett skolhus, där en lärare med årlig lön skulle antagas för att bibringa barnen nödig kristendomskunskap medelst växelundervisning. Den av riksdagsman insamlade fonden för nyssnämnda ändamål uppgick till 400 riksdaler riksgäld eller 266 riksdaler silvermynt, 32 skilling banco. Till fullbordan av inrättningen valdes föreståndare". Vid sockenstämma den 19 maj 1832 hölls åter sockenstämma under häradsprost Eurenus ordförande, därvid tillkännagavs att Nils Månsson inköpt i Frenninge by ett hus, som blivit uppfört för 6 år tillbaka av korsvirke med tegelväggar, 33 alnar långt och 10 dito brett. Detta ville han inreda såväl till skolrum för 70 å 80 barn som till boställe för skolemästare. Därtill hörer 1/2 tunnland trädgård försedd med goda fruktträd. Det var så beläget att utom Hovdahus, Brorstorp och Bjelkhult ingen i socknen har längre än att flera i Frenningeby efter enskiftet hava lika långt till detta hus. Ehuru förmånligt allt kunde anses vara att för hela socknen förena sig om ifråga nämnda skolinrättning, bestrid- des dock allt deltagande däri av Starrarps och Hårderups byemän, som tillkännagävo att de i varje av dessa byar ville uppföra skolhus och avlöna skolemästare. Endast Frenninge byemän emottogo med tacksamhet riksdagsmannens erbjudande av ofta nämnda skolehus och han förbehöll sig, att hans barn och efterkommande måtte tillåtas att sig därav begagna, då de tillika med andra deltaga i skolemästarelönen. Vid förenämnda överläggningar hade ock fråga blivit väckt, att begära av kyrkans medel något årligt biträde till skolelärarens i Frenninge avlöning. I anförda besvär även var tillgjort blivit vid sockenstämman den 19 maj yrkade Nils Månsson verkställighet av vad vid de förra i ämnet hållna sockenstämmor blivit beslutat. Åboarna i Bjelkhult, Brorstorp, Hovdahus, Molleröd, Skumparp, Hårderup, Starrarp och Vallarum åter att från allt deltagande i Frenninge skola undantagandes vilket de ytterligare yrkat å sockenstämma den 23 juni med förkunnande av de tre sistnämnda byar, att de själva ärna uppföra skolhus och löna lärare. H.H. Doctorn och Biskopen framställde det hans tankar voro att all tvist om undervisningsarbetet i Frenninge socken borde upphöra om vid detta tillfälle förening i det huvudsakligaste punkter i dag kunde träffas. Efter överläggning häröver beslöts:

1. att den av riksdagsman Nils Månsson erbjudna skolan bliver en centralskola på det sätt, att samtliga åboar, torpare och husmän i Frenninge by ditsända sina barn, ävensom att den står öppen för andra byar ifall någon åbo vill ditsända sina barn till undervisning, där för dem betalas lika, som av alla åboarna i Frenninge och sådant

fall icke är för handen att deltaga i andra kostnader för skolinrättningar. För fattiga barn är den även tillgänglig.

2. Att skollärare för närvarande avlönas med spannmål och penningmedel. Spannemålen, hälften råg, hälften korn utgår till en tunna på hemmantal och så vidare proportionaliter. För vart barn betalas 12 skilling banco årligen. Skolemästaren erhåller årligen 12 lass torv, som sålunda betalas, att vart 1/8-dels mantal lämnar ett lass, varmed erläggande härav börjar med n:r 1. I denna avlöning deltagar prästbol, mensalhemmen och klockaregård.

3. Läsmetoden blivit till en början på det vanliga sättet.

4. Skolmästaren begagnar jorden som vid enskiftet blivit anslagen till skolhus, varjämte han äger rättighet att nyttja fruktträden.

5. De tre byarna Starrarp, Hårderup och Vallarum bygga själva skolhus.

6. Molleröd, Hovdahus, Brorstorp och Bjelkhult m fl torp förbehålla sig fortsättningen av det vanliga undervisningssättet ävensom befrielse från deltagande i alla kostnader till skolhus i Frenninge.

7. De förmögnare torparna och husmännen erbjudas att få sina barn intagna i skolan mot erläggandet av 12 skilling banco för vart barn årligen. Denna punkt får särskilt avgöras å sockenstämma om någon så åstundar.

8. Vid nästa klockareledighet åläggas i följd av kyrkolagens stadgande en blivande klockare, kännare av växelundervisning att vara lärare i Frenninge skola med bibehållande av de utsatta löneförmånerna likväl med undantag att en klockaredräng, som ansvarar hos pastor för klockareuppassning undfår 3 1/2 tunna, hälften råg och hälften korn, ävensom 3 1/2 tunna avsättes till husets underhållande i gott stånd, varmed en direktion kommer att hava bestyr. Denna paragraf blev uppläst, bifallet och justerat. Därefter förklarade biskop Faxe sin tillfredsställelse och tacksamhet för församlingens samtliga ledamöter över deras beredvillighet, att genom besvärens nedläggande och förutnämnde förenings ingående hava grundlagt goda anstalter för deras barns bättre undervisning än hittills. Särskilt lyckönskade han riksdagsmannen Nils Månsson att på ett så gott sätt hava hunnit till ett bestämt slut för de fleråriga åtgärder han vidtagit för ifrågavarande nyttiga ändamål. H.H. Doctorn och Biskopen hoppades, att denna inrättning för framtiden skulle bliva ganska välgörande och medföra mycken välsignelse. Riksdagsmannen Nils Månsson yttrade även sin erkänsla för den åtgärd, som nu blivit vidtagen. Han trodde att hans bemödanden i denna sak icke förtjänade någon tacksamhet, då han därigenom icke fullgjort annat än vad han trodde hava varit hans plikt. Åboarna i Hårderup, Starrarp och Vallarum lovade att så fort som möjligt är och så snart åtskilliga enskiftesförrättningar i dessa byar kommit till stånd själva bygga skolehus.

§5. I Vollsjö är väl rum utsett, där skolebarnen undervisas, men som herrskapet på Vollsjö insett otillräckligheten av denna skoleanstalt skall enligt närvarande in-

spektoren Lindells uppgift vara ärnat att uppföra särskilt skolehus. Vid provvisitation i Frenninge den 10 april 1836 upplstes att skolundervisningen förblivit i gammalt skick och att detta menades bero på att Nils Månsson vistats vid riksdagen, men att han lovat att ha skolan inredd till den 1 oktober. Läraretjänsten förklarades ledig genom annons i statstidningen och två provinstidningar att sökas hos pastorsämbetet. Det borde därvid anmärkas "att den skolemästare, som antages kan räkna på åtanke vid blivande klockareledighet om han som skolemästare lyckas vinna församlingens förtroende". Vid sockenstämma den 23 oktober 1836 uppfördes på förslag till lärare: 1. Herr stud. Hallengren, 2. stud. Nilsson, 3. skollärare Hallqvist. — Hårderup antog avskedade dragonen Sven Qvist till skolemästare under vintern. Byemännen åtogo sig att bygga skolehus, som sedan beständigt kunde få vara på ett ställe. En helbibel och en psalm- och evangeliebok skulle för skolans gemensamma behov inköpas av byemännen. Vallarum anmälde att de redan byggt skolehus. Skolemästare där hemmansägaren Per Torkelson. I övrigt som ovan. Starrarps byemän hade redan utsett plan till skolhus och anställt till skolemästare Pehr Nej, etc., Bjelkhult skulle nästa år bygga skolhus och hade antagit husaren Österberg att undervisa under vintern. — Molleröd, Hovdahus, Brorstorp, Trulshärad och Puus skulle vid husförhör nästa dag överlägga och besluta om skola. Vid sockenstämma den 13 november 1836 valdes studeranden O. Hallengren till ordinarie lärare vid Nils Månssons skola. Då skolans iordningsställande dröjde beslöt sockenmännen på en stämma den 11 december 1836. Riksdagsmannen Nils Månsson befann sig i Stockholm. Han hade meddelat i ett brev den 16/11 1836 till vice pastor J.D. Cederberg i Frenninge att bymännen hade lovat honom 700 daler för att bevaka en rättgång för Frenninge åboar rörande laga skifte och att han ville anskaffa matrialier för skolans räkning för dessa pengar. I ett brev den 17/11 att han hade ett tillräckligt förråd av böcker för skolans räkning. Bymännen beslöt att riksdagsmannen Nils Månsson skulle ställa skolan iordning, så att undervisningen kunde börja den 9 januari 1837 eller också ville de taga tillbaka sitt löfte och själva för de pengarna göra vad som borde göras. Då bymännen ansågo att avståndet till Stockholm var så stort att svar inte vidare borde inväntas beslöt de nu att själva iordningställa skolan för de medel, som Nils Månsson skulle haft för att senare till fullo gälda honom. Sockenstämma den 12 februari 1837 i kyrkans kor. Nils Månsson överlämnade skolan och yttrade därvid: "Wäxelundervisningsskolan i Frenninge by, som av mig blivit stiftad och bragt i det skick, vari den befines önskar jag nu åt byemännen få överlämna. Inseende den stora och för framtiden ovärderliga nytta som växelundervisningsskola ofelbart måste, varhelst den inrättas, skaffa, har jag av egna små tillgångar, jämte andra för upplysningens framsteg nitälskande personers frikostiga bidrag blivit satt i stånd att sätta skolan i det skick, vari

den nu befines, visserligen ännu med flera brister, men likväl sådan att barnundervisningen kunnat påbörjas och intill nuvarande stund fortsättas. De ännu vidlådande brister tror jag icke fordra rätt stora uppoffringar att avhjälpa. Visserligen skulle jag själv önskat avhjälpa dem, men förmågan är icke lika med viljan. Jag önskar emellertid skolans betryggande för framtiden och betryggande av dess väl. Men som det icke kan ske genom mig själv, både i avseende till min lilla förmögenhet och min långt framskridna ålder, som snart torde göra det jag måste avstå ifrån de flesta jordiska bestyr, som hittills sysselsatt mig, anser jag det vara nödvändigt att Frenninge byemän, vilka skolan egentligen tillhör övertaga densamma. Jag har för densamma gjort så många uppoffringar, som jag möjligtvis kunnat. Skolan har kostat mig 4 och 1/2 000 daler eller femhundra riksdaler banco och det är för mig i mina omständigheter en icke ringa summa och mera har jag ej råd att påkosta. Av de 700 daler, vilka Frenninge byemän nyligen efter föregången allmän sockenstämma beslutat sammanskjuta för skolans räkning och för dess behov av mig användas, har jag uppburit 61 riksdaler, återstoden överlämnar jag åt byemännen att själva använda och av vilken återstod jag förmodar de ännu befintliga brister skola kunna avhjälpas. Åt skolan är av mig överlämnade: Böcker: 20 st psalmböcker, 60 st katekeser, 20 st Abc-böcker, Tabeller: 21 st Abc, stavnings- och renläsningstabeller. Tavlor: 20 st. Griffilar: 6 st, blybleckhorn 16 st, 1 helbibel m.m., som i skolans inventarielängd finnes upptaget. Och utom detta skall av mig till skolan överlämnas 30 st Abc-stavnings- och renläsningböcker så fort de kunna bliva färdiga. Och nu antvarar jag skolan och alla dess tillhörigheter åt Frenninge byemän, hoppandes att de skola fullborda vad jag ej, för mina små tillgångar kunnat och önskandes att Herren ifrån vilken all god gåva kommer ville välsigna denna skoleinrättning för närvarande och uppväxande generationer, att den icke blott må vara en bildningsskola för tiden, utan vad med är för evigheten. Jag överlämnar skolan i det skick den nu befines, förbehållande mig likväl som stiftare både det att hon skall bära mitt namn och kallas "Nils Månssons skola i Frenninge", ävensom att vid blivande skollärares tillsättande eller andra skolan rörande angelägenheter äga beslutande rösträttighet samt även att de föräldrar från de andra byarna inom socknen, vilka skulle önska få sina barn i skolan undervisade, måtte lämnas tillstånd därtill, såvida skolans rum detsamma medgiver, mot det villkor nämligen, att då i likhet med Frenninge byemän även deltaga i alla onere för skolans räkning, såsom lärarens avlöning och skolhusets nödige reparationer". — Därefter tillfrågade ordföranden byemännen om de ville emotaga skolan i det skick vari den befanns och på de villkor riksdagsmannen Nils Månsson framfört. Kyrkovärden Jöns Andersson svarade på egna och samtliga byemännens vägnar, att de med stor och hjärtelig tacksamhet mottaga skolan på ovan anförda villkor.